

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem



Vrienden
van
Sonsbeek

Nog geen
parkvriend?
Word lid!



L E N T E 2 0 2 6 - J A A R G A N G 3 8 - N U M M E R 1



De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

De contributie bedraagt per jaar voor particulieren €17,50 voor verenigingen €35 en voor bedrijven €50.
Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 t.n.v. Vrienden van Sonsbeek.

CANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling, waardoor giften die volgens de regels van de Belastingdienst worden gedaan voor fiscale aftrek met de factor 1,25 mogen worden vermenigvuldigd.

Dagelijks bestuur

Voorzitter: Margreet van Gastel (voorzitter@vriendenvansonsbeek.nl)
Secretaris: Frank van den Elshout (secretaris@vriendenvansonsbeek.nl)
Penningmeester/ledenadministratie: Peter van der Linde (penningmeester@vriendenvansonsbeek.nl)

Leden: Sanne Blok, Niels van der Graaff, Lonneke Kranendonk, Pim van Oers, Christine Paris

Adviseur: Jan Floor (beheerder parken gemeente)

Aanmelding nieuwe leden

Scan de QR-code en vul het formulier in op: vriendenvansonsbeek.nl/lid-worden of mail naar: info@vriendenvansonsbeek.nl.



Postadres: Molenplaats Sonsbeek
Zijpendaalseweg 24a
6814 CL Arnhem

Website

vriendenvansonsbeek.nl

Molenplaats

Bij het bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek valt van alles te leren en ontdekken over het groen in de stad en het belang ervan. Het is een ideaal beginpunt voor een kennismaking met de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Er is informatie te vinden in de vorm van boekjes, plattegronden en kaarten over de natuur in en om de stad. Vanaf deze locatie worden activiteiten georganiseerd met betrekking tot het landschap en de cultuurhistorie. Ook is er informatie over gezondheid en klimaatbestendigheid.

Zie: natuurcentrumarnhem.nl/locaties/molenplaats-sonsbeek

In dit nummer

Voorpagina: Ontmoeting tussen kunst en voorjaar in de Stille Vijver, waar natuur en verbeelding elkaar subtiel versterken. Meer over dit werk op pagina 13. Foto: Rinus Baak.

3 Van de bestuurstafel: Margreet van Gastel over een ontwakend parkenseizoen, de waarde van de Sonsbeek-tentoonstelling en zorgen over blijvende ingrepen zoals de mogelijke plaatsing van het Feestaardvarken.

4 en 5 Molenplaats Sonsbeek: Verslag van de opening van Molenplaats Sonsbeek als Poort naar de Veluwe, met expositie, podwaks en activiteiten die natuur en geschiedenis tot leven brengen.

6 en 7 Larikskop: Edwin Verdurmen spreekt park-beheerder Jan Floor over het behoud van de Larikskop in Sonsbeek, levend erfgoed met eeuwenoude lariksen en toekomstbestendige verjonging.

8 en 9 Lente in Sonsbeek: Voorjaarsfoto's door Rinus Baak laten het ontwakende park zien, met bloemen, zonovergoten wandelpaden en bezoekers die genieten van natuur en licht.

10, 11, 12 Sonsbeek 2026: Interview met Orlando Maaïke Gouwenberg over de internationale kunsttentoonstelling met het thema *Memory as Living Action*, waarin lokaal verankerde werken en nieuwe perspectieven samenkomen.

13 Skies Captured: Henrietta Lehtonens stalen zonnestelsel zweeft permanent boven de Koude Vijver in Sonsbeek en nodigt uit tot verwondering en reflectie op het universum.

14 en 15 Grote Waterval: Niels van der Graaff over het tweehonderdjarige bouwwerk in Sonsbeek, dat nog steeds fascineert als cultureel icoon en indrukwekkend parkdecor.

Achterpagina: Vogelkenner en natuurfotograaf Koos Dansen zet het puttertje in de spotlights, een kleurrijk vinkje dat inspireerde tot beroemde beeldende kunst.

Aan dit nummer werkten mee:

Koos Dansen, Jan Floor, Margreet van Gastel, Orlando Maaïke Gouwenberg.

Van de bestuurstafel



Zypendaal en Gulden Bodem
ontwaken uit hun winterslaap.

Deze zomer zal weer de traditionele
Sonsbeektentoonstelling plaatsvinden.
Sinds 1949 een steeds terugkerende

De lente is
begonnen en
dat wordt overal
zichtbaar!
De bomen en
struiken lopen
uit, de vogels
kwetteren uit
volle borst.

Sonsbeek,

traditie die ons kennis laat maken
met vele kunstvormen en die altijd
weer gespreksstof opleveren.
Wat wordt als mooi ervaren en wat
als minder geslaagd? Het is fijn om
te merken dat de organisatie van de
tentoonstelling ons steeds opzoekt als
gesprekspartner.

Immers is Sonsbeek, Rijksmonument,
ook kwetsbaar en willen we de parken
graag behoeden voor onherstelbare
situaties. Een voorbeeld daarvan is het
voornemen om het Feestaardvarken
op het Jansveld te leggen. Zonder dia-
loog, zonder duidelijke onderbouwing,

zonder andere plaatsen in de stad te
overwegen. We gunnen het aardvar-
ken een mooie rustplaats, maar in
tegenstelling tot een seizoensgebon-
den tentoonstelling heeft deze plaat-
sing veel meer langjarige, en mogelijk
onherstelbare, consequenties.

En daar waar de kunst van de
Sonsbeektentoonstelling het park
tijdelijk verrijkt, wordt ons hier een
kunstje geleverd... En daar zullen we
ons tegen verzetten.

*Namens het bestuur,
Margreet van Gastel, voorzitter*



Let op: folie kan in GFT!



De Bulletins die u per post ontvangt
zijn allemaal verpakt in een speciale
folie. Ook de exemplaren voor post-
codegebied 6814, die door vrijwilligers
worden verspreid, zijn hiermee
omwikkeld. Belangrijk om te weten:
deze folie is biologisch afbreekbaar
en kan dus bij het GFT-afval worden
weggegooid.

Biologisch afbreekbare folies, zoals
gebruikt door drukkerijen voor
tijdschriften en nieuwsbrieven, zijn
meestal gemaakt van zetmeel of PLA
(polymelkzuur). Ze hebben dezelfde
functie als traditionele plastic folies:
ze beschermen het drukwerk tijdens

verzending en houden het netjes
bij elkaar. Het grote voordeel is dat
ze binnen enkele maanden in een
gft-verwerking afgebroken worden,
zonder schadelijke microplastics
achter te laten.

Voor deze verzendmethode is
gekozen omdat het adresseren en
versturen eenvoudiger en betrouw-
baarder verloopt en bovendien goed-
koper is dan traditionele methodes.
Kortom: gooi de folie niet bij het
restafval, maar gewoon bij het GFT-
afval. Zo blijft het Bulletin beschermd
en dragen we samen bij aan een
duurzame verwerking.

Molenplaats Sonsbeek is Poort naar de Veluwe



Feestelijke opening trekt veel bezoekers

In een volle molenshuur werd de opening verricht door wethouder Nermina Kundić, voorzitter van de VeluweAlliantie Willem Bijleveld, Marieke Frank van Routebureau Veluwe en parkranger Pim van Oers. De feestelijke dag trok veel belangstelling. Bezoekers bewonderden de nieuwe expositie, namen deel aan activiteiten en ontdekten hoe dichtbij én bijzonder de natuur is – midden in de stad.

Interactieve expositie brengt Veluwezoom tot leven

De nieuwe, vaste expositie vertelt de verhalen van de Veluwezoom in het algemeen en Park Sonsbeek in het bijzonder. Met behulp van audio en interactieve elementen wordt zichtbaar hoe het glooiende landschap van de Veluwezoom is ontstaan, hoe het water in het beekdal door de mens werd gebruikt voor de eerste Arnhemse industrie en hoe vanaf de late middeleeuwen de landgoederen tot stand kwamen. Naast de historie

Op zondag 18 januari opende Molenplaats Sonsbeek officieel als Poort naar de Veluwe. Met een vernieuwde inrichting en een vaste, interactieve expositie markeert het bezoekerscentrum een nieuw hoofdstuk als startpunt voor natuurbeleving in Arnhem en de regio.

Nog meer te doen in Sonsbeek

De komende maanden zijn er leuke, inspirerende activiteiten in en vanuit Molenplaats Sonsbeek:

Iedere eerste woensdag van de maand: Gezond Natuur Wandelen

- | | |
|----------|----------------------------------|
| 26 april | Vogelwandeling |
| 2 mei | Workshop veren en eieren tekenen |
| 3 mei | Wandeling eetbare planten |
| 6 mei | Sonsbeek Safari |
| 14 mei | Dauwtrappen |

Voor meer activiteiten en informatie, ga naar de website molenplaatssonsbeek.nl.





Podwalks: geschiedenis tot leven gebracht

Om de bijzondere historie van de parken nog meer tot leven te laten komen, werden op 18 januari ook enkele podwalks op een bijzondere manier gelanceerd. Molenaarsdame Anna van Sonsbeek en Baron van Heeckeren van Enghuizen, tot leven gewekte historische personages uit de podwalks, waren naar de Molenplaats gekomen om de lancering feestelijk kracht bij te zetten. Podwalks zijn audiowandelingen door het park die de bezoeker individueel of in een kleine groep kan lopen. Er zijn er drie; over landschap & water, over de landgoederen en over kunst & cultuur in Park Sonsbeek. De Molenplaats is het vertrek- en eindpunt van de wandelingen en bezoekers kunnen de bijgevoegde QR-code scannen om de podwalk te lopen.



Foto's: Rinus Baak

5

van de parken is er ook veel aandacht voor de rijke natuur en de verbondenheid van al het leven daarbinnen.

Activiteiten voor jong en oud

Tijdens de openingsdag konden bezoekers deelnemen aan wandelingen met een gids en waren er workshops en kinderactiviteiten. Zo leerden zij meer over het ontstaan van Park Sonsbeek in de IJstijd, bekeken zij zwerfkeien van dichtbij en genoten zij vanaf de Belvédèretoren van het uitzicht over de omliggende landschappen. De verwondering was groot. "Ik woon mijn hele leven al in Arnhem, maar dit wist ik allemaal nog niet! Je wandelt hier zo vanuit het centrum de Veluwe op, dat is eigenlijk heel bijzonder," vertelde een bezoeker enthousiast.



De Larikskop: levend erfgoed in Park Sonsbeek

Wie de laatste tijd over de Tellegenlaan wandelde langs de Tuinmanswoning heeft vast opgemerkt dat er flink gewerkt werd bovenop de zogenaamde Larikskop. Onze redactie was benieuwd naar de achtergronden en sprak met parkbeheerder Jan Floor.

Jan, wat is de Larikskop?

"De Larikskop is een bijzonder stukje Park Sonsbeek aan de hoek van de Tellegenlaan en de Engelselaan richting de Belvédère. Het is van oorsprong een zanderige verhoging, een kop in het landschap. Bij de aanleg van het park, rond 1810 in de tijd van baron De Smet, is daar de Europese lariks aangeplant. Ze hebben toen goed gekeken naar de bodem en de omstandigheden en daar een boomschoort bij gekozen die hier goed past."

Wat is de historie van de Larikskop?

"De Larikskop maakte vroeger deel uit van een groter geheel, samen met het toenmalige Lariksdal. Dat dal kennen we nu als het Beukenhallenbos, daar heeft de beuk uiteindelijk alles overgenomen. Op de Larikskop staan gelukkig nog enkele oorspronkelijke lariksen uit die tijd. Dat maakt ze bijzonder: deze bomen zijn ouder dan bekende parkiconen als de Grote Waterval en de Belvédère."

Waarom is het belangrijk om deze plek te behouden?

"Het gaat hier om levend groen erfgoed. Deze bomen dragen genetisch materiaal dat al meer dan tweehonderd jaar aanwezig is in Sonsbeek. Ons doel is om die genenpoel een toekomst te geven. Dat betekent dat we de omstandigheden zo herstellen dat de lariksen zichzelf weer kunnen vermeerderen. Over tien tot vijftien

jaar hopen we hier weer een nieuwe generatie lariksen te zien."

Wat maakt de Europese lariks zo bijzonder?

"De lariks is een conifeer, maar in tegenstelling tot andere coniferen en naaldbomen verliest hij in de herfst zijn naalden. Dat maakt hem uniek. De Europese lariks was vroeger veel te vinden op landgoederen, maar is in Nederland vaak vervangen door de Japanse lariks, die economisch

interessanter is als productiehout. Juist daarom is het bijzonder dat we hier nog de oorspronkelijke Europese lariksen hebben."

Hoe staan de lariksen er nu bij?

"Op zich nog best goed. Als bosbeheerder kijk ik altijd naar de kronen, want daar zie je hoe vitaal een boom is. Sommigen zijn wat gehavend, maar veel exemplaren hebben nog een redelijke kroon. Het probleem zit vooral onderin: daar groeit bijna alleen



Werkzaamheden bij de Larikskop, situatie voor



Litho van Deguerrois uit 1845 met de Lariskop en Belvédère op de achtergrond (collectie Museum Arnhem).

maar jonge beuk. Die zorgt voor veel schaduw, waardoor jonge lariksen geen kans krijgen. Ook kan het zaad niet ontkiemen door de dikke laag beukenblad op de bodem."

Wat gaan jullie daaraan doen?

"We beginnen met het verwijderen van het beukenopschot, zodat er weer licht op de bodem komt. Dat is essentieel voor de verjonging van de lariks. Sommige oudere beuken verkeren



en na.

ook al in slechte conditie. Mogelijk gaan we die ringen, zodat ze langzaam afsterven. Dat klinkt misschien drastisch, maar een stervende boom is ecologisch juist heel waardevol. Hij biedt leefruimte aan allerlei insecten, vogels en schimmels."

Worden er ook nieuwe lariksen aangeplant?

"Nee, dat doen we bewust niet. Het mooiste is als bomen zichzelf verjongen. Lariksen ontwikkelen dan sterke, diepe wortels en zijn beter aangepast aan de plek. Het is wel een proces van de lange adem. De eerste zaailingen zijn maar een paar centimeter hoog. Pas na meerdere jaren zie je echt een verschil."

Gaan de oude lariksen nog lang mee? "Dat blijft moeilijk te voorspellen. Sommige oude lariksen zijn al omgevallen, maar er staan er nog genoeg. En zolang ze zaad produceren en wij voor de juiste omstandigheden zorgen, kan de volgende generatie zich hier vestigen. Zo blijft de Lariskop niet alleen een herinnering aan het verleden, maar ook een bos met toekomst."

Tekst: Edwin Verdurmen



Lente in Sonsbeek



Het park ontwaakt: lila krokussen en gele narcissen kleuren het groen, wandelaars met kind of hond genieten van de zon, vrienden liggen te chillen in het gras, en bloeiende bomen nodigen uit voor een frisse, vrolijke lente-ervaring. Foto's: Rinus Baak





Sonsbeek 2026: Lokaal geworteld en internationaal relevant

Dit jaar vindt Sonsbeek 2026 plaats, de internationale kunsttentoonstelling. Gedurende het jaar zal er in elk Bulletin hierover een artikel verschijnen. Zo komt er een interview met de curatoren van Sonsbeek 2026 en wordt er ingegaan op verschillende kunstwerken. In dit Bulletin starten we met een interview met Orlando Maaïke Gouwenberg, directeur Sonsbeek kunstprojecten

Van Utrecht naar Sonsbeek

Orlando Maaïke Gouwenberg staat sinds ruim een jaar aan het roer van de internationale beeldtentoonstelling in Park Sonsbeek. Met een achtergrond in het cureren en produceren van multidisciplinaire kunstprojecten en het runnen van organisaties voor hedendaagse kunst in binnen- en buitenland, brengt ze een visie mee: Sonsbeek Kunstprojecten opnieuw verankeren in de stad en het land én tegelijkertijd positioneren als een relevante internationale tentoonstelling. "Mijn eerste tentoonstellingsruimte Expodium runde ik in 2003 in Utrecht samen met Bart Witte," vertelt Gouwenberg. "Het was een kleine ruimte van ongeveer 45 vierkante meter, een oud winkelpand op een hoek aan een plein. Elke twee weken maakten we een nieuwe tentoonstelling met jonge makers van alle disciplines: kunstenaars, theatermakers, muzikanten, een modeontwerper. We verbouwden de ruimte telkens opnieuw. Het was volledig een *learning by doing* aanpak. We keken altijd eerst naar wat de ruimte zelf vroeg en van daaruit ontstond de tentoonstelling."

Multidisciplinair en context-specifiek

Die praktijk vormde de basis van haar carrière als tentoonstellingsmaker, maar ook als organisator en producent voor kunstenaars. Die ervaring vormt nu het fundament van haar aanpak bij Sonsbeek. "Ik heb altijd gewerkt op

het snijvlak van disciplines: beeldende kunst, theater en film. Vaak ging het om live-elementen en context-specifieke projecten. De stap naar een tentoonstelling in de openbare ruimte voelde daardoor heel logisch. Sonsbeek biedt de mogelijkheid om elke vier jaar een nieuw model te ontwikkelen, en dat past precies bij hoe ik werk."

Een lange termijnvisie tot 2049

Een van haar belangrijkste doelen is het toewerken naar een consistente vierjarige cyclus voor Sonsbeek. "De eerste editie was in 1949 en vond aanvankelijk elke drie jaar plaats. Later werd het onregelmatig. Na de editie van 2008 is de ambitie ontstaan om toe te werken naar een vierjarige structuur. Die lijn zet ik nu door met uitzondering van de eerstvolgende tentoonstelling die in 2029 zal plaatsvinden. Dan viert de tachtigste verjaardag van Sonsbeek, dat wordt een belangrijk moment. Daarna volgt 2033, wanneer Arnhem 800 jaar bestaat, en in 2037 valt Sonsbeek samen met het *Skulptur Projekte Münster*. Uiteindelijk komen we in 2049 uit op honderd jaar Sonsbeek. Door zo'n lange lijn uit te zetten, kunnen we structureel bouwen aan de organisatie, aan relaties met partners en aan de betekenis van Sonsbeek op nationaal en internationaal niveau."

Van twijfels naar overtuiging

Opmerkelijk genoeg twijfelde Gouwenberg aanvankelijk of ze nog

wel in de kunstwereld wilde blijven. "Voordat de vacature voor de Sonsbeek tentoonstelling online kwam, was ik eigenlijk van plan om iets totaal anders te doen. Ik wilde gaan werken als bomenplanter op andere plekken in de wereld of bij activistische milieuorganisaties zoals *The Ocean Cleanup*. Toch raakte ik geïnteresseerd in de vacature en ben ik Park Sonsbeek opnieuw gaan bezoeken. Ik realiseerde me dat dit een unieke kans bood om hedendaagse kunst direct te verbinden met een stad en met hedendaagse kunstprojecten impact te kunnen maken tot ver daarbuiten. Dat gaf de doorslag." Ze zag de functie als een kans om haar verschillende rollen samen te brengen: curator, producent en initiator. "Ik denk graag na over structuren en hoe je organisaties duurzaam opbouwt. Sonsbeek biedt daarvoor een kansrijk kader."

Werken met een complexe geschiedenis

Ook al is de recente geschiedenis van Sonsbeek turbulent, Gouwenberg merkt dat de groep die Sonsbeek een warm hart toedraagt en steun geeft, enorm is. Organisaties in de stad en het land zijn positief en willen samenwerken. "Ze benadrukt ook dat ze respect heeft voor haar voorgangers. "Ik sta volledig achter hun visie en zal delen daarvan meenemen naar de toekomst. Om de organisatie duurzaam en stevig neer te zetten



Orlando Maaïke Gouwenberg, directeur Sonsbeek kunstprojecten

heb ik wel bewust een pas op de plaats gemaakt. Mijn prioriteit was om opnieuw verbinding te maken met de stad en voort te bouwen op bestaande partnerschappen." Die keuze vertaalt zich in de opzet van de komende editie. "We beginnen vanuit het park. Dat is de kern van Sonsbeek. Van daaruit kan het programma zich uitbreiden naar de stad en het land."

Kunst toegankelijk maken zonder concessies te doen

Een terugkerend kritiekpunt op eerdere edities was dat de tentoonstelling voor een breder publiek als moeilijk toegankelijk werd ervaren. Gouwenberg wil hieraan werken, zonder artistieke concessies te doen. "Kunstenaars moeten vrij zijn om zo experimenteel of abstract te werken als nodig is. Het is de verantwoordelijkheid van de organisatie om context en toegankelijkheid te bieden." Daarom wordt er gewerkt met verschillende middelen, waaronder een betaalbare bezoekersgids met uitgebreide informatie. Ook komen er rondleidingen, waaronder tours door nieuwkomers die in hun eigen taal en perspectief vertellen. Vrijwilligers krijgen uitgebreide training en er wordt gewerkt aan nog veel meer waardoor individuen of groepen zich verbinden aan een specifiek kunstwerk. "Ik wil dat mensen zich persoonlijk verbonden voelen met wat er in het park gebeurt. Dat kan een



Foto van links naar rechts: Orlando Maaïke Gouwenberg (Directeur Sonsbeek kunstprojecten), Christina Li en Amira Gad (curatoren Sonsbeek 2026), Berber Meindersma (assistent curator Sonsbeek 2026). Foto: Marieke Wijntjes.

schoolklas zijn, een buurtbewoner of een student."

Internationale blik, lokale verankering

Voor de editie dit jaar heeft Gouwenberg twee curatoren uitgenodigd om de tentoonstelling uit te werken. "We hebben Amira Gad en Christina Li uitgenodigd, ondersteund door curator Berber Meindersma, vanwege hun moedige en precieze visie als curatoren en hun kennis van de Nederlandse en internationale kunstwereld. Met hen realiseren we niet alleen een gedurfde artistieke koers voor Sonsbeek 2026, maar leiden we Sonsbeek ook de toekomst in." Het thema van de tentoonstelling is *Memory as Living Action – Herinnering als Levende Daad*. "Dit rijke thema gaat over hoe het geheugen werkt, hoe herinneringen worden gevormd, wie bepaalt wat herinnerd wordt, maar ook hoe het geheugen niet vaststaat en aan verandering onderhevig is. De insteek is niet nostalgisch maar juist gericht op het nu en de toekomst. Sonsbeek zelf ontstond vlak na de Tweede Wereldoorlog als een

manier om Arnhem nieuw leven in te blazen ten tijde van de Wederopbouw. Vandaag leven we in een tijd van toenemend conflict en verandering. Dat maakt dit thema bijzonder relevant." De tentoonstelling toont het werk van achttien kunstenaars uit verschillende delen van de wereld, met twaalf nieuwe werken. Sommige kunstenaars hebben een directe band met Arnhem en de regio, anderen brengen internationale perspectieven waarmee ze reageren op de specifieke context van Park Sonsbeek en de stad Arnhem. "Die combinatie en wisselwerking tussen het internationale en lokale zijn essentieel. Sonsbeek moet lokaal verankerd zijn én uitstralen hoe verbonden het park is op internationale schaal."

Improvisatie als leidraad

Opvallend is dat Gouwenberg zich laat inspireren door improvisatietheater. "Drie principes daaruit zijn voor mij leidend: wees moedig, luister aandachtig en vertrouw de ander, jezelf en het onbekende. Die houding helpt om context-specifiek te werken en flexibel te blijven." Voor haar betekent dat ook

durven experimenteren met de organisatie zelf. "Ik heb de opdracht vanuit de bevoegde Raad van Toezicht om Sonsbeek – naast de tentoonstelling – ook een doorlopende organisatie te laten zijn die zichtbaar is in de stad. We werken samen met scholen, lokale initiatieven en culturele instellingen. Ik wil dat mensen uit Arnhem zelf deel uitmaken van de organisatie en daarin kunnen groeien."

Relatie tussen kunst, ecologie en techniek

Gouwenberg ziet Sonsbeek als een platform dat verder reikt dan kunst alleen. "Ik ben geïnteresseerd in de relatie tussen kunst, ecologie, technologie en gemeenschap. Park Sonsbeek zelf heeft een industriële geschiedenis met watermolens. Dat biedt kansen om samen te werken met partners op het gebied van duurzaamheid en technologie, zoals Cleantech Park Arnhem." Haar ambitie is groot, maar ook realistisch. "Deze editie is een stap in een groter proces. We bouwen aan een duurzame structuur. Sonsbeek als vanzelfsprekend onderdeel van Arnhem – voor bewoners, voor kunstenaars én voor bezoekers van over de hele wereld."

Sonsbeek 2026 opent op 2 juli en loopt tot en met 11 oktober. Voor Gouwenberg markeert dat moment tevens het begin van een nieuw hoofdstuk. "Sonsbeek is geen statisch evenement, maar een levend organisme dat groeit met de stad. Mijn taak is om dat proces, samen met partners en een uitzonderlijk sterk team, mogelijk te maken."

Op de website sonsbeek.org is alle informatie te vinden over de komende editie. De organisatie is op zoek naar vrijwilligers. Mail vrijwilligers@sonsbeek.org voor aanmelden of meer informatie.

Tekst: Edwin Verdurmen



Zwevende planeten en gewichtloze indruk

Wie door Park Sonsbeek langs de Koude Vijver wandelt, ziet acht stalen bollen boven het water zweven. Het kunstwerk *Skies Captured* van Henrietta Lehtonen is een schaalmodel van ons zonnestelsel. Daarbij zijn de onderlinge afmetingen van de planeten aangehouden, maar niet de enorme afstanden die hen in werkelijkheid scheiden. De zon en planeten zijn weergegeven als stalen bollen die boven het water lijken te zweven, wat het werk een lichte, bijna gewichtloze uitstraling geeft. In weer en wind blijft het beeld overeind. In mist, zonlicht of regen zien we steeds andere facetten van het kunstwerk. Toch roept het werk ook vragen op. Zo ontbreekt Neptunus, waar bevindt die zich? Is hij verdwenen, verplaatst, of nooit bedoeld om deel uit te maken van het

geheel? Lehtonens werk nodigt uit tot dit soort overdenkingen, zonder ze expliciet op te dringen.

Permanent in de Koude Vijver

Na afloop van de Sonsbeektentoonstelling *Locus/Focus* in 2001 werd *Skies Captured* door de gemeente Arnhem aangekocht en permanent in de Koude Vijver geplaatst. Voor trouwe Sonsbeek-bezoekers is het kunstwerk inmiddels niet meer weg te denken van deze plek. Het werk symboliseert de eeuwenoude nieuwsgierigheid van de mens naar het heelal en verbindt die kosmische fascinatie met een alledaagse parkwandeling. Wie erlangs loopt, kijkt niet alleen naar water en staal, maar ook – al is het maar even – naar het universum.

Geschiedenis van de Koude Vijver

De Koude Vijver zelf kent een langere

geschiedenis. Hij werd aan het einde van de 18de eeuw gegraven voor het waterplezier van de eigenaars van het landgoed. De baron ging graag een stukje zwemmen in de vijver. De naam verwijst mogelijk naar een koele plaats, overschaduwde door bomen. Het water uit de sprengkop dat de vijver voedt is met 9-10 graden een andere mogelijke verklaring voor de naam. In de zomer heeft het water hierdoor een relatief koele temperatuur. In de winter is het water relatief warm, waardoor de Koude Vijver niet snel bevriest. Tegenwoordig wordt de vijver vooral gebruikt door hondenbezitters die er enthousiast stokken in werpen, maar sinds 2001 vormt hij ook het decor voor Lehtonens bijzondere bosplanetarium.

Tekst: Edwin Verdurmen

Foto: Eva Olthof



De fascinatie van de waterval

Wie na omzwervingen naar Arnhem terugkeert en zijn geliefde van elders wil tonen wat Arnhem bezit, loopt langs de Grote Waterval. Zelfs nu velen in andere landen inmiddels woester water hebben aanschouwd, blijft het tweehonderdjarige bouwwerk fascineren.

Baron van Heeckeren en zijn ambitieuze project

Baron van Heeckeren was geen man van halve maatregelen. Toen hij het landgoed Sonsbeek in bezit kreeg, liet hij de oudste watermolen van Arnhem, de Gelderse molen, slopen en vervangen door een kapitale waterval met grot. Keien uit Ede en Kootwijkerzand werden naar Arnhem gebracht. Hoe is nog steeds niet helemaal duidelijk.

Een grote menselijke prestatie waarvan de stenen zelf minder onder de indruk waren. Zij hadden er immers al een tocht van meer dan 1.000 kilometer opzitten vanuit hun thuislanden in Scandinavië.

De waterval als wereldwonder en cultureel icoon

Het bouwwerk dat nu nog steeds tot de verbeelding spreekt, was honderd jaar

geleden een wereldwonder. De waterval is vastgelegd in reisverslagen, krantenartikelen, op ansichtkaarten en in talloze statieportretten. Sinds de opening van het park vatten professionele fotografen post naast de waterval om voorbijgangers, bruidsparen en

gezelschappen volgens de regels der kunst vast te leggen. Na de jaren '60 brachten bezoekers hun eigen camera's mee. Professionele fotografen bleven de waterval zonder mensen vastleggen als icoon van Arnhem.



Afbeeldingen van de Grote Waterval in Sonsbeek op oude prentbriefkaarten uit de collectie van het Gelders Archief.

De Grote Waterval vandaag

Tegenwoordig vormt de Grote Waterval nog altijd het hart van Park Sonsbeek. Het watervalletje, met een hoogte van zo'n zes meter, stroomt over zorgvuldig geplaatste keien en vormt een indrukwekkend decor voor wandelaars, fotografen en evenementen. De grot onder de waterval, oorspronkelijk ontworpen als romantisch element van het park, nodigt bezoekers uit om te ontdekken en te spelen met perspectief en licht. Het bouwwerk blijft een symbool van de ingenieuze landschapsarchitectuur uit de 19e eeuw en de rijke geschiedenis van Sonsbeek.

Tekst: Niels van der Graaff



Putters, kleurige vinkjes van halfopen landschap

Toevallig was ik net bij Truus in Haarlem toen de redactie van het Bulletin me een berichtje stuurde en me voorstelde om hier deze keer de putter ten tonele te voeren. Aanleiding is Kunstmanifestatie Sonsbeek 2026, die ook de nodige aandacht krijgt en de artistieke associatie daarvan met het befaamde puttertje van Carel Fabritius uit 1654 dat in het Maurits-huis in Den Haag hangt.

De coincidentie daarvan met Haarlem is dat het in Truus haar tuin de hele winter tot in april toe wemelt van de putters. Ofschoon buiten het broedseizoen sociale groepsvogels, komen zij daar niet voor de gezelligheid maar omdat er een kooisilo vol zonnebloemzaden voor hen klaarstaat.

Hoe deze kooisilo eruit ziet vindt u ook terug op waarneming.nl. Ga naar ontdek, locatie en klik op de kaart op Sonsbeek. Klik daarna op vogels en soorten gezien. Onderaan de lijst vindt u de putter en alle afzonderlijke waarnemingen. Daal af naar blad 2 2022-02-22 Michiel Jansen van Galen en klik vooraan op deze regel. U ziet dan zo'n zelfde succesvolle voersilo met zonnepitten als in Haarlem. Voor meer informatie over de putter gaat u naar vogelbescherming.nl, vogelgids en toets: 'putter'.

Veel succes en met het ontdekken van het puttertje, en ook straks op Sonsbeek 2026!

Tekst en foto: Koos Dansen

Colofon

Het Bulletin VvS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek.

ISSN 1567-1054
Oplage 650 stuks

Redactie:

Rinus Baak, Niels van der Graaff,
Lonneke Kranendonk,
Edwin Verdurmen.
bulletin@vriendenvansonsbeek.nl

Vormgeving:

Coco Bookmedia

Druk:

Wilco BV

Eerder verschenen nummers
vindt u op de website:
vriendenvansonsbeek.nl/bulletin

Vrienden van Sonsbeek



Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Het correcte adres is:

Naam:

Postcode:

Plaats:

Straat:

Reden retourzending:

Retour afzender/adreswijziging